

Szócs Andor

Debreceni Egyetem BTK Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Iskola

ORCID:0000-0002-4760-742X

Egyetemisták vallásossággal összefüggő egyes jellemzői

Absztrakt

Az elmúlt néhány évtizedben a történelmi egyházak híveinek száma nagymértékben csökkent, ugyanakkor a keresztény kisegyházak aránya másfélszeresére nőtt. Terjed az ateizmus, erősödik az individuális vallásosság, jelentősen emelkedett a vallásukat nem gyakorlók száma (KSH 2014). Ugyanakkor folyamatosan növekszik a vallásosság elfogadottsága, és erősödik az egyházakba vetett bizalom (Tomka 2009). Egy regionális kutatási mintán keresztül fontosnak tartottuk egyrészt annak feltárását, hogy a szekularizációs tendenciák milyen mértékben vannak jelen a felsőoktatásban tanuló hallgatók körében. Másrészt kísérletet tettünk annak feltárására, hogy a vallásosság mennyiben tud társadalmitőke-termelő funkciót betölteni (Pusztai 2004, 2009; Orbán-Szántó 2005) a fizetett munkában „aktív fiatalok” körében.

Kulcsszavak: vallásosság, szekularizáció, egyetemi hallgatók, társadalmi tőke

Abstract

Certain characteristics of the religiousness of university students
In the past few decades, the number of people attending services held by the historical churches decreased considerably, while the rate of the Christian small churches increased by one and a half. Atheism has been spreading, individual religiousness has been gaining strength, and the number of people not practicing any religion has increased to a large extent (KSH 2014). At the same time, religiousness is becoming more and more accepted and confidence in the churches is becoming stronger (Tomka 2009). By means of a research sample, we found it important to disclose, on the one hand, to what extent tendencies of secularization are present among university students. On the other hand, we attempted to reveal to what extent religiousness can fulfil a social profit producing function among students actively doing paid work (Pusztai 2004, 2009; Orbán-Szántó 2005).

Keywords: religiosity, secularization, university students, social capital

A hazai vallásszociológiai kutatásokról

Tanulmányunkban először nagy vonalakban áttekintjük a vallásszociológiai kutatások magyarországi történetét és főbb jellemzőit, majd bemutatjuk egy a Partium történelmi régió felsőoktatási intézményeiben megvalósult kutatás eredményeit a hallgatók vallásosságára vonatkozóan.

Az ezerkilencszázhatvanas évek Európájában számos társadalmi strukturális változás zajlott, útjára indult az egyéni életvilág radikális pluralizálódása, többek között az alternatív mozgalmak létrejötte, a bevándorlási hullám, de az 1946–1964 között zajló amerikai gyökerű baby boom – azaz nagymértékű gyermekvállalási láz – is óriási hatással volt Európára. Az újszerű társadalmi folyamatok felkeltették a társadalomkutatók érdeklődését, aminek következtében az új viszonyokat új eszközökkel és új modellekben kellett feltárni. Ebben az időszakban kapott lendületet a valláskutatás is, amelynek egyik hozadéka, hogy a vallásfogalom nagymértékben kitágult. A társadalmi változások mintegy fémjelezték a vallás funkcióváltását, de hatással voltak az egyházi közösségek belső dinamikájára és társadalmi szerepére is. Magyarországon az

ezerkilencszázhetvenes években ve(he)tte kezdetét a vallásosság kutatása egy sajátosan kezdetleges mérési módszerrel, amelynek során arra keresték a kutatók a választ, hogy az ateista / vallásellenes eszme és az egyházak visszaszorítása hogyan hat az egyének vallásosságára, a vallási szocializációra és a vallásukat gyakorlók társadalmi mobilizációjára (Máté-Tóth 2008).

A magyar valláskutatás úttörőjének Tomka Miklóst tartja a tudományterület, aki 1973-ban *A vallásosság mérése* című vallásszociológiai tanulmányában először mutatta be, hogy a valláspszichológiában és a szociológiában, hogyan operacionalizálják és hogyan mérik a vallásosságot. A tanulmány megszületésében közrejátszott a politikai légkör alakulása is, így több folyóiratban is megjelent (*Szociológia* 1972, *Magyar Filozófiai Szemle* 1973, *Magyarország* 1973), ami gyakorlatilag a vallásszociológia alapját, kezdetét is jelentette. Ezután a következő komolyabb áttörést egy survey (kérdőíves) lekérdezésnek a lehetősége adta, amit az MR Tömegkommunikációs Kutatóközpont tett lehetővé egy 5 x 2000 fős mintán, amelyben felekezetre és vallásosságra vonatkozó kérdéseket is fel lehetett tenni: idealista / materialista ellentétben, ami lefordítva vallásos / nem vallásos fogalompárnak felelt meg. A Tömegkommunikációs Kutatóközpont kutatói rövid időn belül elismerték, hogy a vallásosságot mint sok mindent befolyásoló, közties változót érdemes vizsgálni, így megszapordtak a vallásosság témakörére is kiterjedő kutatások. Hosszú ideig csak azt lehetett megkérdezni, hogy „Vallásos ember-e Ön?” „igen – nem” válaszlehetőségekkel. Az igen – nem választ kínáló kérdés éveken át gyakorlat volt, de feltehetően a politikai-ideológiai liberalizálódás következtében a hetvenes évek második felében egyre többször kezdett előfordulni a „nem tudom” válaszok aránya és a válaszmegtagadás. Az emberek egyre kevésbé akarták igennel vagy nemmel kifejezni világnézetüket, több alternatívát igényeltek, így az egyszerű kérdést át kellett alakítani: hosszú kísérletezések után 5 fokú skálát alakítottak ki, amely azóta is használatos a valláskutatásokban. A skála válaszlehetőségei: 1. vallásos vagyok az egyház tanítása szerint; 2. vallásos vagyok a magam módján; 3. nem tudom, hogy vallásos vagyok-e vagy sem; 4. nem vagyok vallásos; 5. határozottan nem-vallásos vagyok (+ esetleges kiegészítő szöveg). Ez az új skálázás idővel eltérő eredményeket hozott a kutatók számára, kiderült ugyanis, hogy a válaszadók a két szélső kategóriába kevesen sorolják magukat, de a hívők többsége is „maga módján” vallásos kategóriába sorolta magát, a nem hívők is az enyhébb válaszokat favorizálták. Később az *Európai Értékvizsgálat* (EVS) például a kezdeti kétválaszos lehetőséget (vallásos – nem vallásos) kiegészítette egy harmadik, nem vallásos oldalra húzó válaszlehetőséggel: „Ön vallásos ember, vagy nem-vallásos, vagy ateista?” Természetesen a két nem válasz lehetősége mellett alacsonyabb lett a vallásosak aránya. A fentebb bemutatott ötfokú skála a maga korlátaival jól bevált módszerré vált, ugyanakkor a maga módján vallásosak bizonytalanná tették a statisztikai elemzéseket, így új irányok merültek fel (lásd Tomka 1998).

A különböző felekezetekre vonatkozóan a nyolcvanas években indult el, de igazán csak a kilencvenes években kapott lendületet a vallásszociológiai kutatás. Az ötfokú skálázásos kutatási gyakorlatot kiegészítette a kilencvenes években az istenhitre, templomba járásra, önjelmezésre, templomba járás gyakoriságára, vallásgyakorlás különböző módjaira stb. kiterjedő objektívebb survey (kérdőíves) módszer, ami elsősorban adott felekezet(ek)en belüli elemzéseket tett lehetővé, felekezetek közötti összehasonlításokat nem. A RAMP (Religious and Moral Pluralism) nemzetközi összehasonlító kutatás (1998–1999) szintén tovább bővítette a valláskutatás mérésének lehetőségeit, miután igazolódott a modern társadalmi vallásossági hármas pólus: 1. egyháziasság (vallásgyakorló); 2. kultúrvallásosság (a maga módján vallásos); 3. vallásnélküliség (modern humanista). A vallásszociológia képviselői szerint a vallásosságot végsősoron nagyszámú indikátorral érdemes és lehet mérni, leírni, feltárni (Tomka 1998). Fontosnak tartjuk itt leszögezni, hogy az empirikus kutatásokban semmilyen eredmény nem végleges, nem is vitathatatlan, ugyanakkor adott populációra nézve adott időszakban figyelemreméltó, és elgondolkodtató adatokkal szolgálhat.

Érdemes szót ejtenünk a szekularizáció térhódításának hatásairól is, amelynek bár több manifeszt mutatója is van, ezek között mégis egyik legfontosabb indikátor a vallásgyakorlás hanyatlása, a vallás társadalomra gyakorolt hatásának csökkenése. Magyarországon is jellemző, hogy az egyházak híveinek száma átlagosan 30%-kal csökkent 2001–2011 között a KSH adatai alapján, ugyanakkor a keresztény kisegyházak aránya másfélszeresére nőtt. Jelentősen emelkedett

a vallásukat nem gyakorlók, de a válaszolni nem kívánók aránya is. Az idősek aránya az egyházakban országos átlagukat meghaladó mértékű, a 30 év alattiak 42%-a semmilyen vallási közösséghez nem tartozik (KSH 2014). Bár folyamatosan növekszik a vallásosság elfogadottsága, mégis gyengülni látszik az egyházi szocializáció, terjed az ateizmus, erősödik az individuális vallásosság, a közösségi vallásgyakorlás pedig visszaszorulóban van. Ennek ellenére az egyházakba vetett bizalom erősödik (Tomka 2009). Nemcsak az új vallási mozgalmak, hanem egyidejűleg a belső vallási megújulási mozgalmak is terjedtek, a történelmi egyházakon belül is számtalan kisebb, erős kötésű közösségi mozgalom jött létre (Havasi 2018).

Kovács és Lajtai (2020) a magyarországi vallási viszonyok változásainak értelmezése kapcsán felhívja a figyelmet három szempontra:

- a vallás szerepének történeti változása
(a 20. sz. közepéig magától értetődő vallásosság, a század végén már nem)
- az I. világháború utáni területvesztés következményei
(felekezeti viszonyok átrajzolódása)
- megismerést elősegítő statisztikai adatgyűjtések
(népszámlálás 1949–2001 között nincs adat, csak a felekezeti megoszlásról, a vallásosságról nem; közvélemény-kutatásokból való tájékozódás).

A kutatás jellemzői – Eredmények

Kutatási kérdésként fogalmaztuk meg, hogy milyen mértékben vannak jelen a szekularizációs folyamatok a felsőoktatásban tanuló hallgatók körében? Célunk volt a felekezeti hovatartozásnak, a vallásosság mértékének, a vallásgyakorlás jellemzőinek feltárása, illetve, hogy vajon a vallásosság társadalmitőke-termelő funkciója mennyiben van jelen a vizsgált felsőoktatási intézményekben?

A kutatás (HERD 2012¹) survey módszerrel valósult meg 2012. március – június között, rétegzett és a többlépcsős csoportos mintavételi technikák kombinációjával (karonkénti rétegzés, az egyes karokon belül képzési szintenkénti és évfolyamonkénti rétegzés, majd véletlenszerűen kiválasztott hallgatócsoportok). Összesen 69 réteget hoztunk létre 23 egyetemi kar 1-2-3-féle képzési szintjének 2-3-4-5-féle évfolyama alapján, az így kialakított homogén csoportokban határoztuk meg végül létszamarányosan a mintanagyságot, $N=2536$). Az alappopuláció és a minta egyéb jellemzői: nappali tagozatos, állami és költségtérítéses hallgatók kerültek a mintába, a Debreceni Egyetem, a Nyíregyházi Főiskola, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem, a Beregszászi Főiskola, az Ungvári Nemzeti Egyetem, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Szatmárnémeti Kihelyezett Tagozatáról.

Az eredményeket úgy mutatjuk be, hogy összehasonlító képet kaphassunk a Debreceni Egyetem és a Partium történelmi régió további egyetemeinek hallgatóiról a vallásosság dimenziójában. A hallgatók felekezeti hovatartozásának és vallásosságának általános jellemzőire vonatkozó adatok (1. táblázat) azért is fontosak, mert a vallás/vallási felekezethez való tartozás önmagában is társadalmi (kapcsolati) tőke termelő tényező (Coleman 1998; Pusztai 2004, 2009; Orbán, Szántó 2005).

A kereszt tábla adataiból a két dominánsan jelenlévő történelmi egyházhoz való tartozás arányait láthatjuk: a Partium térségben a hallgatók zöme református egyházhoz tartozónak vallja magát (37,6%), de hasonló arányú a katolikus egyházakhoz való tartozás is (35,5%). Az is szembevetendő, de inkább elgondolkodtató, hogy a Debreceni Egyetem vizsgált hallgatóinak közel egyötöde vallás nélkülinek vallotta magát. Ez azért lehet fontos üzenet, mert a vallás kultúráközvetítő funkcióval is bír (Tomka 2005), ez pedig a jövő szempontjából releváns lehet.

Következő szempontként a vallásos önbesorolás (2. táblázat) adatait mutatjuk be a két almintában.

¹ „Higher Education for Social Cohesion – Cooperative Research and Development in a Cross-border Area” nevű kutatás (2011–2012). Kutatásvezető: Kozma Tamás. Lásd bővebben: <http://unideb.msksz-msz.hu/hu>

1. táblázat: Felekezeti hovatartozás megoszlásai

Vallás	Partium (%)	Debreceni Egyetem (%)
katolikus (római - örmény katolikus)	19,7	23,9
görög katolikus	8,6	11,6
református	30,4	37,6
evangélikus	2,2	3,2
zsidó, izraelita	0,4	0,3
ortodox	19,9	0,8
unitárius	0,8	0,7
baptista	6	1,7
egyéb felekezet	4,1	2,4
egyik sem	7,9	17,8
összesen	100	100

Forrás: HERD adatbázis; saját szerkesztés
Khi négyzet 0,000, Adj. rezid. 3,2

2. táblázat: Vallásos önbesorolás megoszlásai

Vallásosság	Partium (N / %)		Debreceni Egyetem (N / %)	
vallásos, egyháza tanítását követi	509	34,1	133	12,8
vallásos a maga módján	707	47,4	436	41,8
bizonytalan (nem tudja megmondani, hogy vallásos-e, vagy sem)	135	9	94	9,0
nem vallásos	95	6,4	287	27,5
más meggyőződésű	47	3,1	93	8,9
összesen	1493	100	1043	100

Forrás: HERD adatbázis; saját szerkesztés
Khi négyzet 0,000, Adj. rezid. 2,8–12,2

Fentiek alapján érthetőbbé válik, hogy a vallásosság tekintetében is alacsonyabb arányt találunk a Debreceni Egyetem mintáján, a Partium térséghez képest. Több, mint 20%-kal alacsonyabb az egyházas vallásgyakorlók aránya, ami erős szignifikáns különbséget jelent a két csoport között. A maguk módján vallásos hallgatók aránya hasonló mindkét mintában, ugyanakkor róluk még feltételezhető, hogy istenhívők, attól eltekintve, hogy kisebb arányban vesznek részt felekezeti aktivitásokban (istentisztelet, szentmise).

Érdeemes kitérnünk a vallásosság tekintetében az önmagukat bizonytalanoknak tekintő hallgatókra, illetve a nem vallásos és más meggyőződésűekre. A két utóbbi skálaérték esetében szintén erősen szignifikáns eltérést találtunk, aminek egyik oka, hogy a Partium térség többi intézményei között találunk egy egyházi felsőoktatási intézményt és egy teológiai kart is, ahol magasabb az önmagukat vallásosnak tartók és a maguk módján vallásos hallgatók aránya. A két csoport közötti szignifikáns eltérés másik oka, hogy a határon túli hallgatók egyelőre egy a magyarországi szekularizációs folyamatoktól jó értelemben „elmaradó” szekularizációs szintű társadalmi közegben élnek. Bár a vallásosság és vallásgyakorlás a határon túli magyarság körében is fordított viszonyban áll az iskolai végzettséggel és az anyagi jóléttel, a rendszerváltást követő tíz évben folyamatosan növekedett a vallásgyakorlók száma (Tomka 2005; Kiss 2014), ami a kétezres évektől újra negatív tendenciákat mutat. A határon túli hallgatók körében a magasabb vallásossági arány azonban továbbra is kimutatható.

A Debreceni Egyetem hallgatói kapcsán úgy véljük, a bizonytalanok, a nem vallásosak és a más meggyőződésűek a többiekhez képest nagyobb eséllyel csatlakoznak adott esetben az új vallási mozgalmakhoz. Tomka (1996) már utalt arra, hogy a keresztény vallás- és egyházkép nagymértékben megváltozott, a jövőben pedig várható az új vallási mozgalmak térnyerése és terjedése. Úgy véli, az oda csatlakozók olyan új lehetőségekre, önmaguk olyan újfajta kibontakoztatására számíthatnak, amit sem a profán világ, sem a hagyományos vallások és egyházak nem kínálnak. Ezt folyamatot Havasi (2018) már megvalósultnak látja, de hozzáteszi, hogy nemcsak az új vallási mozgalmak, hanem egyidejűleg a belső megújulási mozgalmak is elindultak azáltal, hogy a történelmi egyházak berkein belül is számtalan kisebb, erős kötésű közösségi mozgalom jött létre.

A vallásosság manifeszt mutatója a templomba járás. E tekintetben azt találtuk, hogy a hat fokozatú skálán mért vallásosság-mutató hasonló a templomba nem járók és hetente többször járók közötti skálaeloszlásban (14,3–18,3% közötti megoszlásban).

A vallásosság társadalmitőke-termelő funkcióját logisztikus regresszioelemzéssel próbáltuk feltárni. Azt találtuk, hogy azok a hallgatók, akik vallásukat gyakorolják vagy a maguk módján vallásosak, nagyobb, de nem szignifikánsan magasabb arányban rendelkeznek bővebb, tágabb emberi kapcsolatokkal. Összességében a valamely vallásfelekezethez való tartozás egyértelműen pozitívan hat az emberi kapcsolatok bővítésére, a tőketermelő funkcióját azonban min-tánkon korlátozottan lehetett kimutatni. Ezt célirányos, mélyebb kutatási eredményeket biz-tosító módszerrel lehetne feltárni.

Megvizsgáltuk azonban, hogy egy fontos, nemzetközi és hazai viszonylatban is egyre inkább jellemző jelenség – a hallgatói fizetett munkavállalás – tekintetében hogyan jelenik meg a val-lásosság sok egyéb független változó együttes hatásvizsgálatával. Elemzésünkben 54 független változó együttes hatásának vizsgálatát valósítottuk meg (lásd 3. táblázat). Ha kategorizálni akarjuk a független változókat, azt mondhatjuk, hogy két típusba sorolhatjuk az elemzésben helyet kapó változókat:

- a származási háttér egyes összetevői (szülők iskolai végzettsége, munkaerőpiaci aktivitása, család anyagi helyzete, a korábbi középiskolai munkavállalás, az egyetemi tanulmányok kapcsán a finanszírozási forma), illetve
- a társadalmi tőke egyes összetevői (a vallásosság, mint társadalmi tőkeforrás, szülőkkal, barátokkal, hallgatótársakkal, egyetemi oktatókkal való kapcsolat, továbbá az egyetem iránti bizalom és elégedettség, és hallgatói társadalmi aktivitások mentén).

Az adatokból láthatjuk, hogy a hallgatók tanulás melletti munkavállalására néhány változó negatívan hat. Ezek között találjuk a vallásosság és vallásgyakorlási lehetőségekkel való elége-dettséget, illetve néhány további változót, így az anya munkaerőpiaci aktivitását, a jó anyagi háttérrel, a hagyományörző csoporttagságot, a szülőkkal való bensőséges, jó kapcsolatot. E vál-tozók, köztük a vallásosság tehát szignifikáns összefüggést mutatnak a rendszeres hallgatói munkavállalással, egész pontosan negatívan hatnak arra.

A független változók és a hallgatói munkavállalás összefüggései kapcsán pozitív irányú össze-függést is hasonló mértékben találtunk: a férfiakat összességében jobban jellemzi a hallgatói munkavállalás, de pozitívan hat a hallgatókra az édesapák munkaerőpiaci aktivitása is, azaz, ha dolgozik. A valamely kulturális csoporthoz való tartozás szintén erősíti a munkavállalás elő-fordulását. A szülőkkal való kapcsolat vonatkozásában többnyire azokban az esetekben áll fenn pozitív összefüggés a hallgatói munkavállalással, ha az otthoni házimunkába történő részvétel is jellemzi a fiatalokat. A hallgatótársakkal, a tanárokkal és a barátokkal való jó, illetve szoros kapcsolat szintén szignifikáns összefüggést mutat a hallgatói munkavállalással.

Az eredményeket érdemes a szakirodalmi háttér egyes megközelítésein keresztül szemlélnünk, amit – úgy érezzük – megkövetel a társadalmi tőkehatások dominanciája. Gittel-Vidal (1998) három kategóriába sorolta a társadalmi tőke fajtáit: összetartó (*bonding*), összekötő (*bridging*) és összekapcsoló (*linking*). A társadalmi tőke kategóriái között a vallásosság az ösz-szekötő (*bridging*) kapcsolatok közé tartozik. Ez a tőkefajta kevésbé szoros kapcsolatokat fel-tételez az egyének között. Azokat soroljuk ide a szakirodalom alapján, akiknek társadalmi-gaz-dasági helyzetük, esetleg demográfiai mutatóik sem azonosak, de pénzügyi helyzetük általában véve hasonló. Az összekötő jellegű társadalmi csoportok, közösségek átfogó kapcsola-taként interpretálható Putnam (2002) és Woolcock (2001) nyomán. Az összetartó tőke több-nyire kizáró jellegű, az összekötő tőke (például a vallás, vallásosság) túllép az etnikai, faji, kul-turális és más társadalmi különbségek keretein (Grant 2001), és általános bizalom jellemzi (Murphy 2002; Pusztai 2018).

A vallásosságot – ami elsősorban közösségi formában manifesztálódik –, Pusztai (2004; 2013) társadalmi tőketermelő tényezőként említi. Az egyéni hatásvizsgálat során a vallásosság és a vallásgyakorlási lehetőségek is szignifikáns hatást mutatnak (Khi négyzet <0,005), a nagy-számú változókészlet együttes hatása pedig megerősítette ezt az értéket. A csoporttagságok,

függetlenül attól, hogy milyen hatással vannak a munkavállalásra, olyan interperszonális kapcsolatokat feltételeznek, ahol az egyének bár több ismérv mentén különböznek egymástól, mégis összekötő hatással vannak egymásra. Ilyen formában a kulturális csoporttagság pozitív, a hagyományörző csoporttagság negatív összefüggést feltételez a hallgatói munkavállalással. Ezek a kapcsolatok a gyengébb kötések közé sorolhatóak. A gyengébb, kevésbé sűrű, de jól áthidaló kapcsolatok leginkább a kapcsolatteremtésben segítenek. Granovetter (1988) szerint a gyenge kötések előnye, hogy sokkal nagyobb valószínűséggel létesítenek kapcsolatot, azaz képeznek hidat az egymáshoz erős szálakkal kötődő személyek csoportjai, mint az erős kötések. Adott csoporton belül a gyenge kötések magas száma (például vallási, hallgatói érdekvédelmi közösség) növeli a csoport kohézióját, ami képessé teszi a csoportot közös célokra irányuló összehangolt cselekvésre.

3. táblázat: A független változók hatása a tanulás melletti munkavállalásra (Nag. R = 0,373, logisztikus regressziós exp(B) értékek és a Wald statisztika szignifikanciája)

Független változók egyedi hatása	Wald	df	Sig.	Exp(B)
apa iskolai végzettsége	,071	1	,790	,957
anya iskolai végzettsége	,077	1	,782	,958
nem	8,900	1	,003	2,384
finanszírozás	2,600	1	,107	,533
apa munkaerőpiaci aktivitása	5,141	1	,023	2,202
anya munkaerőpiaci aktivitása	10,039	1	,002	,326
tanév közbeni munkavégzés a középiskolában	,022	1	,883	,896
vallásosság	9,873	1	,002	,406
munkaértékek	,110	1	,740	,988
anyagi háttér	3,416	1	,045	,261
kulturális csoporttagság	5,156	1	,023	2,393
hagyományörző csoporttagság	3,618	1	,050	,270
tudományos kör tagság	2,513	1	,113	2,595
egyházi szervezettel	,012	1	,912	,953
vallásos kisközösségtag	,607	1	,436	,667
környezetvédelmi szervezet tag	,235	1	,628	,703
kapcsolat szülőkkel – beszélgetés	,094	1	,759	,834
kapcsolat szülőkkel – tájékozódnak a szabadidő eltöltéséről	6,860	1	,009	,308
kapcsolat szülőkkel – házimunkába gyakran bevonják	4,106	1	,043	2,212
kapcsolat szülőkkel – érdeklődnek tanulmányokról	,055	1	,814	1,173
kapcsolat szülőkkel – érdeklődnek barátokról	,399	1	,527	1,318
kapcsolat szülőkkel – gyakran támogatják anyagilag	10,093	1	,001	,223
kapcsolat szülőkkel – közös kulturális programok	,053	1	,818	,927
kapcsolat szülőkkel – tanulásra bátorítják	3,080	1	,049	,413
kapcsolat szülőkkel – tanárokkal kapcsolatot tartanak	3,081	1	,079	,362
aktivitás az egyetemen – aktív bekapcsolódás órákba, beszélgetésekbe	3,685	1	,055	1,755
bizalom – adminisztrátorok	4,192	1	,041	2,094
bizalom – tanárok	,000	1	,985	,993
bizalom – hallgatótársak	3,706	1	,045	1,769
bizalom - hallgatói kari önkormányzat	,000	1	,988	1,010
elégedettség - tanárokkal való kapcsolatfelvétel és kapcsolattartás	6,528	1	,011	2,380
elégedettség - interakciók mennyiségével órákon	5,590	1	,018	,468
elégedettség - technikai felszereltséggel	1,454	1	,228	1,441
elégedettség - tanterem kényelmével	2,805	1	,094	,604
elégedettség - egyenlő bánásmóddal	4,238	1	,040	1,950
elégedettség – vallásgyakorlás lehetőségeivel	4,175	1	,041	,475
elégedettség – gyakorlati lehetőségekkel	2,739	1	,098	,605
kapcsolat egyetemen – baráttal jövőtervek megbeszélése	9,349	1	,002	,214
kapcsolat egyetemen – baráttal való szoros kapcsolat	3,788	1	,042	2,306
kapcsolat egyetemen kívül – baráttal szabadidő eltöltése	,106	1	,744	,743
kapcsolat egyetemen kívül – jövőtervek megbeszélése	1,031	1	,310	,528
kapcsolat egyetemen kívül – szoros kapcsolat	5,310	1	,021	8,191

Forrás: HERD adatbázis; saját szerkesztés

Összegzés

A vallásosság kutatásának módszertana a szekularizációs hatásokkal párhuzamosan alakult ki, jelentős hatást gyakoroltak rá a társadalmi-politikai ideológia-változások. A vallásosság szerepének átalakuló, csökkenő képét találjuk a hazai kutatási eredményekben, ez jellemzi az ifjúsági korosztályt is. Kutatási mintánkból jól kiviláglanak a szekularizációs hatások, növekszik az elvilágiasodás az egyetemisták körében is, ugyanakkor nem egyenletes a földrajzi térben – a történelmi „Nagy-Magyarország” mai határon túli térségeiben magasabb a vallásgyakorlás, vallásosság mértéke, mint az „Anyország” fiataljai körében. A fiatalok egy része bizonytalan, útkereső a vallás, vallásosság tekintetében, ez lehetőség a vallási közösségek számára.

Ahogy Tomka (2005) fogalmazott, a vallás, a felekezeti kultúrák közvetítő funkcióval bír, eredményeink alapján ez a szerep visszaszorulni látszik. Kutatásunkban azt találtuk, hogy a vizsgált hallgatók magas arányban valamely nagy történelmi egyházhoz kötődnek, legmagasabb arányban a református egyházhoz tartozónak vallották magukat (37,6%), ugyanakkor hasonló arányú a katolikus egyházhoz való tartozás is (35,5%). További kutatási kérdéseket vehet fel azonban azon eredményünk is, hogy a Debreceni Egyetem vizsgált hallgatóinak közel egyötöde vallás nélkülinek jellemezte magát.

A vallásos önbesorolás vizsgálata során azt találtuk, hogy a legtöbb hallgató a „maga módján” vallásos a vizsgált térségben (44%), a vallásgyakorlás mértéke tehát messze alulmarad az adott valláshoz való tartozás arányától. Ezt erősíti meg az is, hogy a valamely vallásfelekezethez tartozó hallgatók között is számottevő a vallásukat nem gyakorló aránya: „nem vallásos” (33,9%), „más meggyőződésű” (12%). Ugyanakkor kijelenthető az is, hogy a vallásosak, egyházuk tanítását követő hallgatók aránya számottevő a Partium történelmi térségben (34,1%), ahogy a Debreceni Egyetem almintájának adata (12,8%) is valamelyest meghaladja a magyarországi felnőtt-lakosságra jellemző arányt.

A vallásosság társadalmitőke-termelő funkciója kapcsán részeredményekre leltünk: alapvetően azok a hallgatók, akik vallásgyakorlók, vagy a maguk módján vallásosak, nagyobb arányban rendelkeznek emberi kapcsolatokkal, ugyanakkor a valamely vallásfelekezethez való tartozás pozitívan hat az emberi kapcsolatok bővítésére. Elsősorban a szakirodalom alapján elmondható, hogy a vallásosság egyértelmű társadalmi tőkeforrás, többdimenziós modellben vizsgálva azonban ellentmondásos hatásokat mutathat.

Irodalom

- Coleman, J. S. (1998). Társadalmi tőke az emberi tőke termelésében. In: Lengyel Gy., Szántó Z. (szerk.). *Tőkefajták: a társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*. Budapest, Aula Kiadó Kft. 11–43.
- Gittel, R., Avis, V. (1998). *Community organizing: Building Social Capital as a Development Strategy*. SAGE Publications, Inc.
- Granovetter M. (1988). A gyenge kötések ereje. A hálózatelmélet felülvizsgálata. *Szociológiai Figyelő*, 4(3) 39–60.
- Grant, E. (2001). Social Capital and Community Strategies: neighbourhood. Development in Guatemala City. *Development and Change*, No. 32(5), 975–997.
- Havasi V. (2018). Keresztény új vallási és vallási megújulási mozgalmak Magyarországon 1945-től napjainkig. *Egyháztörténeti Szemle* XIX/4. 106–128.
- Kiss D. (2014). Deszekularizáció Romániában. *KORUNK*, 5. 4–14.
- Kovács B., Lajtai M. (2020). Magyarország vallási viszonyai a népszámlálások és egyéb lakossági adatfelvételek tükrében. *Statisztikai Szemle*, DOI: <https://doi.org/10.20311/stat2020.6.hu0573>
- KSH (2014). *2011. évi népszámlálás, 10. vallás, felekezet* http://www.ksh.hu/docs/hun/xfp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_10_2011.pdf. Utolsó letöltés: 2021. 11. 21.
- Máté-Tóth A. (2008). *Vallásosság-változatok. Vallási sokféleség Magyarországon*. Szegedi Tudományegyetem
- Murphy, J. T. (2002). Networks, Trust and innovation in tanzania’s Manufacturing Sector. *World Development*, 30(4) 591–619.
- Orbán A., Szántó Z. (2005). Társadalmi tőke. *Erdélyi Társadalom* 2. 55–70. oldal <https://erdelyitarsadalom.ro/files/eto6/et-bbu-06-04.pdf>. Utolsó letöltés: 2021. 11. 21; <http://www.socialnetwork.hu/cikkek/OrbanSzanto2007.htm>. Utolsó letöltés: 2021. 11. 21.

- Pusztai G. (2004). *Iskola és közösség – felekezeti középiskolások az ezredfordulón*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Pusztai G. (2009). *A társadalmi tőke és az iskola. Kapcsolati erőforrások hatása az iskolai pályafutásra*. Budapest, Új Mandátum Kiadó.
- Pusztai G. (2013). A felsőoktatás munkára felkészítő szerepe a hallgatók értelmezésében. In: Kun A. I., Polónyi I. (szerk.). *Az Észak-Alföldi régió helyzete: Képzés és munkaerőpiac*. Budapest, Új Mandátum Kiadó, 9–29. oldal
- Pusztai G. (2018). Ha elvész a bizalom. *Educatio*, 27(4) 623–639. oldal
- Putnam, R. D. (2002). *Democracies in Flux: The evolution of Social Capital in Contemporary Society*. Oxford and New York, Oxford University Press.
- Tomka M. (1996). A vallásszociológia új útjai. *Replika*, 21-22. szám. 163–171. oldal.
<http://www.replika.hu/replika/21-15>. Utolsó letöltés: 2021. 11. 21.
- Tomka M. (1998). A vallásosság mérése, *Studia religiosa*, 18–31.
- Tomka M. (2005). *A legvallásosabb ország? Vallásosság Szatmárban, Erdélyben, Romániában*. Budapest - Piliscsaba, PPKE BTK Szociológia Intézet, Pázmány Társadalomtudomány 1.
- Tomka M. (2009). Vallási helyzetkép – 2009. In: Rosta G., Tomka M. (szerk.). *Mit értékelnek a magyarok? Az Európai Értékrend Vizsgálat 2008. évi magyar eredményei*. OCIFE Magyarország – Faludi Ferenc Akadémia, Budapest, 401–425. oldal
- Woolcock, M. (2001). The place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes. *Canadian Journal of Policy Res.* 2(1), pp. 11–17.